

Tóth János

Bioetika –
Gyermekvállalás mint morális kérdés –
Kategorikus imperatívusz alkalmazása I.

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen
készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

13.2 LECKE A KATEGORIKUS IMPERATIVUSZ ALKALMAZÁSA I.

Korunkban főszabályként a **demográfiai** (jelesül a termékenységhez kapcsolódó) **láthatatlan kéz** kudarcáról beszélhetünk. Az emberek aggregált gyermekvállalása a népesség exponenciális ütemű fogyáshoz vezet Kelet-Európában és Kelet-Ázsiában. A fejlett világban Izrael kivételével a termékenységi ráta sehol sem éri el a 2,1 gyerek/nő értéket. Afrikában és Nyugat-Ázsiában a termékenységi ráta túlságosan magas és a népessége exponenciális ütemben nő. A megoldást gazdasági ösztönzésben, a bürokratikus kényszerítésben vagy az **etikus gyermekvállalásban** kereshetjük. A továbbiakban terjedelmi korlátok miatt csak azt vizsgálom meg, hogy kategorikus imperatívusz alkalmazható-e a vállalt gyerekek számára?

13.2.1 Az elv alkalmazhatóságáról

Először azt a kérdést vizsgáljuk meg, hogy a kategorikus imperatívusz alkalmazható-e a gyermekvállalás problémájára? Kant abból indult ki, hogy az erkölcsi törvény követését csak a szabad, racionális és autonóm szubjektumtól lehet elvárni. A gyerekvállalás kérdésében a modern ember, s különösen a fejlett világban élő nyugati ember szabadon és racionálisan dönthet. Döntését sem fiziológiai, sem társadalmi folyamatok nem határozzák meg. A fiziológiai értelemben vett szabadságot az olcsón elérhető fogamzásgátló eszközök, míg a társadalmi értelemben vett szabadságot a modern társadalmi berendezkedés biztosítja. Az ember szabad és racionális döntésének pedig többnyire van morális vonatkozása.

Mindamellet a gyermekvállalás több szempontból is speciális döntés. Egyrészt viszonylag nagy a „távolság” a tervezett és a megszületett gyerekek száma között. Hiába az a határozott szándéka valakinek, hogy pl. az élete során négy gyereket vállal, nem biztos, hogy az akaratát képes realizálni. Ennek a kudarcnak több „külső” (az alanytól független) oka is lehet: meddőség, magányosság, vagy éppen az, hogy a partnere csak két gyereket akar, stb. Másrészt az emberiség demográfiai szempontból nagyon különböző termékenységű népekből áll, amiből az következik, hogy a kívánatos termékenységi célszámhoz vezető utakban is nagyok a különbségek. A kategorikus imperatívusz ezeket a lokális különbségeket nem tudja kezelni.

Ezeket a problémákat figyelembe véve első lépésben a kategorikus imperatívusz és a gyermekvállalás problémáját ne a valóságban, hanem egy homogén modell szituációban vizsgáljuk meg. **Definiáljunk egy modell világot, amely minden szempontból olyan, mint a mi világunk, kivéve a következő négy sajátosságot.** (i) Minden ember a kategorikus imperatívusz alapján, tehát szabadon, racionálisan és morálisan dönt a gyerekeinek a számáról. (ii) Mindenki egészséges, termékeny, párt találó felelősségteljes ember és szülő. (iii) A társadalomban egyenlő valószínűséggel születnek fiú és lány gyermekek és minden csecsemő felnőtt. (iv) Az emberiség egyetlen homogén társadalmat alkot, ahol a halandóság alacsony.

Ebben a homogén populációban a makroszinten kívánatos termékenységi arányszám 2 gyerek/nő. A kérdés tehát

az, hogy ebben a világban a kantiánus emberek hány gyerek vállalását fogják morálisan helyesnek tekinteni?

13.2.2 Egy modell szituáció

A kanti etika szerint a kívánatos gyerekszámra vonatkozó szubjektív alapelv akkor tekinthető morális szempontból helyesnek, ha az „általános törvényhozás elvéül szolgálhat”. Mint minden embernek, így a kantiánus embernek is számtalan racionális érve lehet arra, hogy 0, 1, 2, 3, stb. gyereket vállaljon. A kérdés az, hogy ezek a szubjektív (és individuális) értelemben érvényes maximák morálisan elfogadhatók-e? Ahhoz, hogy ezt a kérdést a kantiánus ember eldöntse, azt kell megvizsgálnia, hogy maximájának szubjektív alapelve szolgálhat-e általános törvényhozás elvéül. Tehát az alany a következő kérdéseket fogja feltenni.

„Kantiánus emberként követhetem-e a tudatos gyermektelenség maximáját?” Természetesen a gyermektelen életmód mellett számtalan szubjektív érv felhozható, úgymint sikeresebb szakmai karrier, nagyobb jólét, több szabadidő, stb. A kérdés az, hogy ezek a maximák morálisan elfogadhatók-e? A válasz érdekében meg kell vizsgálni, hogy mi történne akkor, ha mindenki a tudatos gyermektelenség maximáját követné. Ha mindenki a tudatos gyermektelenség maximája szerint él, akkor az emberiség 100 éven belül kihal. Tehát a tudatos gyermektelenség maximája gyorsan felszámolja az emberiséget, vagyis a tudatos gyermektelenség maximája a kategorikus imperatívusz alapján helytelen és abszolút erkölcstelen.

Egy tudatosan gyermektelen házaspár.

Forrás:

https://en.wikipedia.org/wiki/Voluntary_childlessness#/media/File:Minneapolis_Old_Age_Home_-_Anna_and_Axel_20_September_1970.jpg

„Kantiánus emberként dönthetek-e egyetlen gyermek mellett?” Tekintható-e az egy gyerek vállalására irányuló maxima morálisnak? Nyilvánvalóan nem. Ugyanis, ha mindenki mindig csak egy gyereket vállal, akkor minden generációban az újszülöttek száma megfelelődik, ami egy hosszú és

fájdalmas agónián keresztül vezet az emberiség kihalásához. Ez a hosszú kihalási folyamat azért fájdalmas, mert folyamatos leépítések, megszorítások és az idősök ellátatlansága jellemzi. Tehát kantiánus szempontból a tudatos egykezés is elfogadhatatlan.

Egy Shaghaji egyke, 2007. Forrás:

https://fr.wikipedia.org/wiki/Politique_de_l%27enfant_unique#/media/Fichier:LBChine080.JPG

„Kantiánus emberként dönthetek-e három vagy annál több gyermek mellett? Ebben az esetben is azt kell végiggondolni, hogy vállalhat-e mindenki három (vagy több) gyereket? Ha mindenki három (vagy több) gyereket vállal, akkor minden generáció létszáma ötven százalékkal vagy még nagyobb arányban nőne. Mivel a Földnek és bármely régiójának a biokapacitása véges, ezért a népesség folyamatos és gyors növekedése súlyos problémákhoz vezet, úgymint zsúfoltság, a természeti erőforrások kimerülése, a jólét csökkenése, éhezés, erőszak, illetve általában az ökoszisztémák pusztulása. Mindez pedig maga után vonja a benne élő emberek pusztulását is. Tehát a három vagy annál több gyerek vállalásának a maximája sem tekinthető erkölcsi maximának.

Megjegyzem, hogy míg a nulla és az egy gyerek maximájának az univerzális követése biztosan elvezet az emberiség „hideg” kipusztulásához, addig a három vagy több gyerek maximájának az univerzális követése olyan „forró” konfliktusokhoz vezet, amelyeknek a pontos következménye kiszámíthatatlan. Tekintettel arra, hogy a hideg megsemmisülés rosszabb, mint a forró konfliktusok, ezért joggal jelenthetjük ki, hogy kettőnél kevesebb gyerek vállalása az ember fennmaradása szempontjából rosszabb maximát jelent, mint a három vagy több gyerek vállalása.

„Kantiánus emberként dönthetek-e két gyermek mellett? Mi történik akkor, ha mindenki két gyermeket fog vállalni? Ebben az esetben a népesség létszáma időben állandósul, azaz az emberiséget sem az előregedés és a kihalás, sem a túlnépesedésből származó problémák nem

fenyegetik. Tehát a két gyerek vállalásának a maximája egyben morális maxima is. Ebből pedig az következik, hogy minden kantianus ember két gyereket fog vállalni. Másképp fogalmazva, ideáltipikus esetben minden embernek két gyereket kell vállalnia.

Egy kétyerekes amerikai család, 1955-ből. Forrás: [https://en.wikipedia.org/wiki/Nuclear_family#/media/File:W.H. Shumard family, circa 1955.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Nuclear_family#/media/File:W.H._Shumard_family,_circa_1955.jpg)

(Tóth János, SZTE)

Kérdések:

1. Kant szerint milyen előfeltételei vannak az erkölcsi törvény követésének?

2. Főszabályként a gyermekvállalást tekinthetjük-e szabad, tudatos és racionális döntésnek?
3. Miért nehéz közvetlenül alkalmazni a kategorikus imperatívuszt a vállalandó gyerekek számára?
4. Miért nem követheti-e egy kantiánus ember a tudatos gyermektelenség maximáját?

Szakirodalom

Immanuel Kant: *Az erkölcsök metafizikájának alapvetése. A gyakorlati ész kritikája. Az erkölcsök metafizikája.* Gondolat, Budapest, 1991. 105-295.;

Kovács József (2006): *A modern orvosi etika alapjai.* Medicina Kiadó. Budapest.

Krémer Sándor (2004): *Etikai Alapvetés,* JATEPres, Szeged.

Nigel Warburton: *Bevezetés a filozófiába.* Kossuth Kiadó, Budapest.

Sir David Ross: *Kant etikája.* Gond-Cura Alapítvány, Budapest, 2005. 62-92.

Tóth I. János (2016): Az alacsony mértékű gyermekvállalás morális vonatkozásai. *Létünk (Újvidék)* 3 pp. 37-51.